

BULEVARDI

JA MUITA
KIRJOITUKSIA

TOVE JANSSON

TAMMI

TOVE JANSSON

BULEVARDI

JA

MUITA KIRJOITUKSIA

TOIMITTANUT JA SUOMENTANUT
SIRKE HAPPONEN

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ TAMMI
HELSINKI

Tämän kirjan tekemiseen on saatu tukea Ella ja Georg Ehrnroothin säätiöltä sekä WSOY:n kirjallisuussäätiöltä.

Ruotsinkielinen alkuteos: *Bulevarden och andra texter*
Tekstit ja kuvat © Tove Jansson (2017), Moomin Characters™
Esipuhe, jälkisanat ja kuvatekstit: Sirke Happonen

Kansi: Tove Jansson, *Paris (Metro)*, 1930-luku.
Kuvanmuokkaus: James Zambra
Teksti- ja kuvatoimitus: Sirke Happonen
Graafinen suunnittelu: James Zambra
Suomennokset: Sirke Happonen, Rauno Aho (s. 223–231)

Suomenkielinen laitos © Kustannusosakeyhtiö Tammi 2017
ISBN 978-951-31-9380-5
Painettu EU:ssa

SISÄLLYS

ESIPUHE 7

BULEVARDI (1934)	11
KLISEE (1935)	25
KAUPUNGIN LAPSI (1935)	35
KIRJE (1936)	49
LAITURIELÄMÄÄ (1937)	65
QUATZ' ARTS (1938)	77
PARTA (1938)	91
VUOKRATAAN HUONE... (1939)	119
EI ENÄÄ IKINÄ CAPRILLE! (1939)	133
VIULU (1940)	151
SAN ZENO MAGGIORE, 1 TÄHTI (1940)	165
SAARI (1961)	187
KAVALA LASTENKIRJAILIJA (1961)	199
EPÄHEMULIMAINEN TARINA (1966)	211
MUUMITALO, MUUMILAAKSO (1979)	223
KERRAN PUISTOSSA (1995)	235
JÄLKISANAT	245
LÄHTEET	280
KIITOS	286

ESIPUHE

Tove Jansson (1914–2001) kirjoitti useita novelleja ja esseitä, jotka ovat julkaisumuotonsa takia jääneet lähes tuntemattomiksi. Hän julkaisi ne lehdissä, joita hän muutenkin usein kuvitti. Nuoren Janssonin novellit ilmestyivät aikakauslehdissä, sanomalehdissä ja etenkin joululehdissä nimeltä *Julen* ja *Lucifer*. Ensimmäisen novellinsa ”Bulevarden” Jansson julkaisi 20-vuotiaana ja kirjoitti siitä alkaen yhdestä kahteen novellia vuodessa aina talvisodan päättymisvuoteen 1940 saakka. Novelleista monet kertovat taiteilija-elämästä ja Pariisista, monet rakkaudesta mutta myös ulkopuolisuuden tunteesta.

Jansson kirjoitti varhaisnovellinsa aikuisille, ja ne edelsivät hänen muumikirjojaan ja -sarjakuviaan. Jatkosodan aikana hän ei enää kirjoittanut lyhytproosaa lehtiin mutta kuvitti niitä sitäkin enemmän: joululehdet ja etenkin poliittinen pilalehti *Garm* olivat hänen työllistäjiään ennen kuin muumiteokset löivät läpi ja muumisarjakuva vei hänen aikansa. Lehtiin Jansson kirjoitti enää vain pyynnöstä. Hän julkaisi pari 1950- ja 1960-luvun novelliaan myöhemmin omissa kirjoissaan muokattuaan niitä ensin. Usein lehtiteks-

tit koskivat kuitenkin muumikirjoja ja häntä itseään. Tämä ei estänyt Janssonia olemasta ennalta arvaamaton ja terävä. 1960- ja 1970-luvuilla hän kirjoitti muutaman harvinaislaatuisen esseen, joissa hän puhuu lastenkirjailijana olemisesta, ruotii saarella asumisen merkitystä sekä arkkitehtuuria, joka tekee ihmisen onnettomaksi.

Tähän kokoelmaan on poimittu Tove Janssonin nuoruudenovellien lisäksi valikoima hänen myöhempiä kirjoituksiaan aikuisille. Viimeisen näistä hän kirjoitti 81-vuotiaana. Tekstit eivät ole aiemmin ilmestyneet Janssonin kirjoissa eivätkä muutenkaan kirjamuodossa, lukuun ottamatta muutamia novelleja, jotka on julkaistu käännöksinä Japanissa. Tekstit ovat tässä ilmestymisjärjestyksessään vuodesta 1934 vuoteen 1995. Suomennokset noudattelevat alkupe-
räistä julkaisuasua, pieniä epäjohdonmukaisuuksia ja kirjoitusvirheitä on korjattu. Kokoelman teksteistä on aiemmin suomennettu vain ”Muumitalo, Muumi-laakso”, joka julkaistiin vuonna 1979 *Arkkitehti*-lehdessä.

Janssonin tekstit ovat tässä kokoelmassa alkupe-
räiskuvitustensa kanssa, ainoastaan kuusi tekstiä on kuvittamattomia. Novellien ja esseiden välissä on mahdollisuus nauttia Janssonin kuvituksista toisten kirjoittajien tekemiin lehtikirjoituksiin, joita hän ku-
vitti yhtä tinkimättömästi kuin omiaan. Kuva-aukeamat toimivat myös siltoina Janssonin tekstien välillä ja liittyvät joko teemoiltaan tai tekniikoiltaan niitä edeltäviin ja seuraaviin novelleihin. Valtaosa kuva-
poinnoinnoista on joululehdistä, joiden painotekniikka

antoi kuvittajalle laajan ilmaisuvapauden. Jansson on ottanut mahdollisuudesta kaiken irti. Hän piirtää, laaveeraa ja sommittelee erityyisiä otsikoita ja kuvittaa novelleja, runoja, pakinoita ja asiatekstejä.

Tämän kirjan lopussa on jälkisanat, joissa kokoelman kirjoitukset ja kuvat nivotaan aikansa ilmiöihin ja julkaisuyhteyteen sekä tekijänsä henkilöhistoriaan. Tove Janssonin kirjeet, jotka Boel Westin ja Hellen Svensson ovat toimittaneet, ovat hyvää rinnakkaislukemista tämän teoksen kanssa, sillä kirjeissään Jansson monesti viittaa näihin pieniin teksteihin tai kertoo tapahtumista, jotka novelleissa näkyvät.

Janssonin lehdissä julkaisemat kirjoitukset tarkentavat kuvaa hänen koko tuotannostaan. Niissä voi havaita aihevalintoja ja yksityiskohtia, jotka myöhemmin tai jo samana vuonna näkyvät maalauksissa, muumitarinoissa ja -kuvituksissa tai hänen aikuisille suunnatuissa kirjoissaan. Mutta näissä pienissä kirjoituksissa välähtää myös tuntemattomampi Jansson. Kuvittaja, joka mieltyi kauhuaiheisiin, ja kirjailija, joka kerran päästi hemulin ja homssun aivan täysin osaksi aikuisten maailmaa.

Sirke Happonen

BULEVARDI

Bulevardi syntyi taatusti Pariisissa. Eivätkä sen jälkeläiset koskaan vedä vertaa kantaäidilleen, joka lakkaamatta kasvaa ja säkenöi, kruunaa öiset fasadinsa leiskuvien valomainosten tiaralla ja asfalttinsa autojen tiheällä lamppuvirralla.

Puolipimeästä siihen laskevat kapeat sivukadut, melkein noloina omasta vähäpätöisyydestään. Niissä ei ole mitään – kaiken tempaa suuri kurimus, jonka sivu-uomat paisuvat aperitiivin pyhän hetken aikaan ja joka virtaa vain yhä vuolaammin, kun keskiyö lähenee.

Monsieur Chatain asuu yksin lähellä Madeleinea, kirkkoa joka on nimetty Raamatun suuren syntisen

mukaan, hänen joka kääntyi, katui ja kohosi pyhimysten joukkoon.

Monsieur Chatain, jonka nuoruus soljui iloisesti ja vailla vastuuntuntoa, kokee lukkarinrakkautta juuri tätä kirkkoa kohtaan. Hän tahtoo asua sen lähellä myös siksi, että on yksinkertaisesti tottunut siihen eikä lainkaan pidä äkkinäisistä muutoksista. Näin on hyvä.

Ja mikä tärkeintä, tästä alkaa Boulevard Madeleine. Bulevardi, joka hänen olisi yhtä mahdotonta jättää kuin Pariisikin.

Chatain itse väittää saavuttaneensa rauhallisen taspainon, elon lopullisen tarkoituksen – tämän takia hän myös sietää niitä pahantahtoisia ihmisiä, jotka soimaavat häntä mukavuudenhaluisuudesta ja siitä, että häneltä puuttuu päämäärä.

Aivan sama – hän on yksin ja tekee kuten tahtoo.

Kun sanomalehtipoikien ”Paarris Soirr!” raikaa hänen ikkunansa alla, hänen ruumiinsa valtaa rauhattomuus, on päästävä ulos. On kevät, täynnä epämääräistä odotusta niin kuin hänen keväensä aina, vakaumusta jostain suuresta, jonka kerta kaikkiaan täytyy tapahtua ja joka koko talven on vain odottanut, tapahtuakseen hänelle, nyt.

Chatain tietää, etteivät tällaiset nuoruusikään kuuluvat tunnot ole hänen arvonsa mukaisia ja lausuu syystä näin: ”Petämme itseämme, kun kaipailemme katoavaisia ulkoisia ilmiöitä, niitä, joita nimitämme ’tapahtumiksi’. Kaikki tapahtuu meissä itsessämme. Esimerkiksi sillä huomiokyvyllä, joka minulle on suotu, ei ole suinkaan hankala havaita merkittäviä

tapahtumia joka puolella ympärillään. Ei tarvitse kuin kävellä pitkin bulevardia joku ilta...”

Bistro, jota monsieur Chatain suosi, sijaitsi Boulevard des Italiensilla. Täällä oli se oikea baarinpitäjä, jonka kanssa saattoi keskustella tuoreimmista uutisista ja pohdiskella elämää ja sen kummallisuuksia. Elämää sellaisena kuin se näyttäytyi pariisilaisvinkkelistä – ulkopuolinen ei heitä kiinnostanut. Keskustelu pyöri sen suuren valtimon liepeillä, joka alkaa Madeleinelta ja päättyy Place de la Republiqueen.

”Tällä välillä elämän näkee kaikissa vaiheissaan, enempiä ei tarvitse”, monsieur Chatain sanoo syvämielteisesti. ”Tunnelmat vaihtuvat yhtä tiuhaan kuin nimetkin. Boulevard St. Denis’n lähellä, siellä missä valoja on vähemmän, ihmiset ja kapakatkin ovat toisenlaisia. Kadun alkupätkä alkaa olla jo turistien tarvelemä – ovat vihkineet sen hienosteluväyläkseen, halvatut –”

”Turistit ovat hyvä asia”, toteaa monsieur Gilbert, jolla on liikemiehenä karumpi kulma asiaan. Monsieur Chatain puolustaa kiivaasti näkemystään turisteista: nämä ovat tyhmiä olentoja vailla oikeutusta olemassaoloon. He haluavat nähdä Pariisin, hélas – sehän on luonnollista – mutta alistuvaisempi asenne olisi paikallaan! He käyttäytyvät niin kuin eivät olisi vain maksaneet hotellihuoneestaan, typeristä matkamuistoistaan, pääsylipustaan Moulin Rougeen, Folies Bergéreen, jota ei voi mitenkään jättää väliin – vaan niin kuin olisivat rahoillaan palkanneet palvelukseensa koko kaupungin!

He hymyilevät vienosti kaikelle, jota eivät ole ennen nähneet – ah – Pariisissa heillä siis riittää hymyiltävää...!

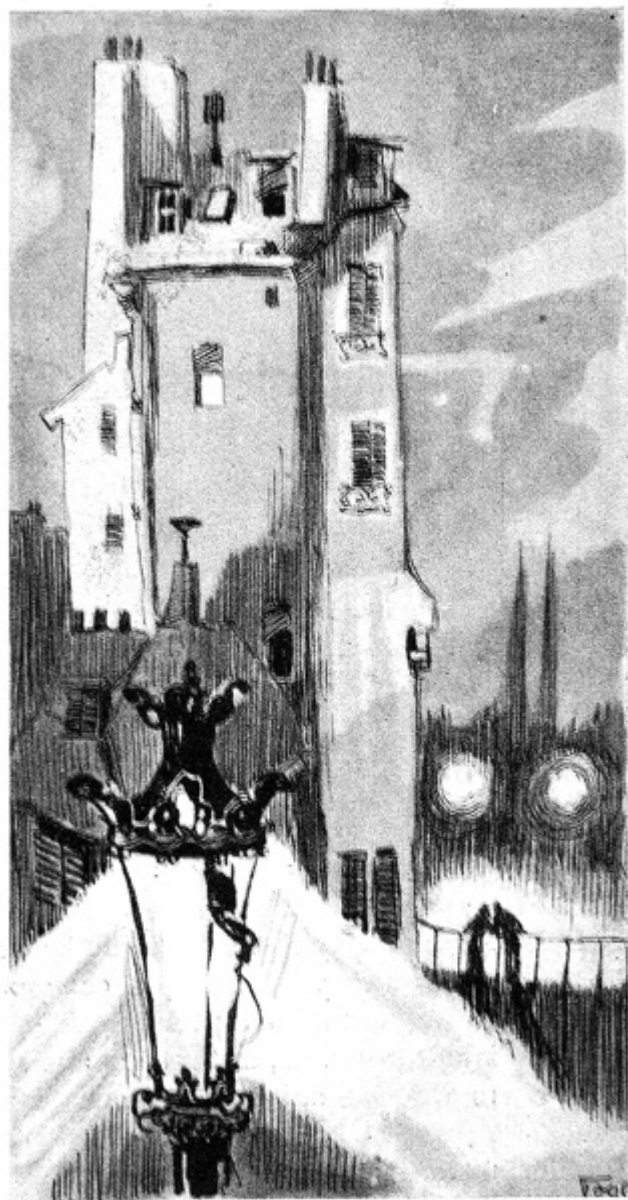
Monsieur Chatain tuohtuu täysin, poimii hattunsa ja lähtee menemään. Ilmeestä voisi päätellä, että hän kunnioittaa vastaisuudessa läsnäolollaan jotain toista bistroa.

Mutta oikeasti hän on virkistynyt ja huipputuulella. Sanaharkka sekä kaksi Pernod'ta ovat herättäneet hänen puuduksissa olleet elinvoimansa, ja kevätilma sivelee ihanasti hänen kuumentuneita ohimoitaan.

Valot ovat alkaneeet syttyä ja mainokset hehkua. Chatain kääntää kasvonsa niitä kohti kuin pakanallisissa palvontamenoissa, hän rakastaa niitä, näitä auringonpaisteen surrogaatteja, auringon, joka hänelle muutoin on valju ja mielenkiinnoton.

Halveksuen sivukatujen pimeitä laskujokia monsieur Chatain liittyy verkalleen osaksi päävirtaa, joka on yltyämään päin.

Hän pysähtyy houkuttelevasti välkkyvän elokuvateatterin edessä ja jää paistattelemaan sen loisteeseen, sytyttää savukkeen ja pohtii: ”Minä en ole niitä, jotka väittävät Pariisin muuttuneen pinnalliseksi. Turistit kyllä tekevät kaikkensa turmelakseen kaupunkini, mutta eivät he pitkälle pääse. Kukaan ei pääse. Kaupunki säilyy samana. Myös nainen säilyy samana. Vaikka täytyy kyllä sanoa, että noista sandaaleista ja kullavärisistä kynsistä en pidä. Mutta nainen itse on yhtä kaunis, yhtä kaunis...”

Chatainin edellä kulkee nuoria miehiä, jotka ovat pukeutuneet harkitun huolettomasti, hän katsoo heitä kiitollisena.

”Myös taiteilijanalut ovat samoja, samat käsivarrenliikkeet heilahtelivat silloinkin. Mutta noita päätä myöten meneviä myssyjä en muista. Ennen lerppahattu oli pakollinen. Tuosta pienestä haivenparrasta, jonka he jättävät kasvamaan, kuitenkin pidän aika lailla. Liekö taas tullut muotiin.” Ja Chatain hymyilee ironisesti: ”Voihan olla, että he luulevat noin muuttuvansa Kristuksiksi kaikki tyynni.”

Hän kohauttaa olkapäitään ja huokaa onnellisena. Oi, miten hurmaavaa onkaan kuljeksia tällä tavoin häiriöttä ja tutkailla kanssaihmissä siellä ja täällä. Tämä on hänen suurta hupiaan. On hyvä elää yksin ja riippumattomana. Hän, monsieur Chatain, ei tähyile taaksepäin eikä säiky tulevaa. Hän elää nyt, ja jos hänen ihmistuntemuksensa ja satiirikon kykynsä jäävät tuntemattomiksi kuten hän itsekin, niin olkoon. Todella suuret miehet jäävät tuntemattomiksi.

Aiemmin hänkin maalasi, niin kuin nuo tuolla.

Vaan miksi viskellä helmiä kansalle, joka ei ymmärtänyt eikä arvostanut. ”Menkööt Louvreen, jossa yleisesti tunnettu taide on. Tunnustan muutenkin, että moni siellä oleva työ ylittää loistokauteni luomukset”, toteaa monsieur Chatain, joka on vaatimaton mies. ”Vihaan kaikkea puolinaista. Paras tai ei mitään.” On päivällisaika.

Kaihtaen Prix fixe -ravintoloita Chatain päätyy lopulta paikkaan, joka miellyttää. Hän valikoi huolella kadun puolelta pöydän, josta voi tarkkailla ohi lipu-

vaa ihmisvirtaa, ja tilaa keittonsa. Hän silmäilee arvostavasti pöytäliinojen vermilloninpunaista sävyä: väri tekee valosta lämpimän ja pehmeän ja kaunistaa ihmisten kasvot.

Viereisessä pöydässä istuu nuori mies ja tyttö, jonka päässä on suuri vaalea hattu. Monsieur Chatain huvittelee itsekseen havainnolla, kuinka valaistus värjää koko tytön vaaleanpunaiseksi: kasvot, puvun ja hatun. Tyttö nauraa paljon, nuori mies kai kertoo jotakin hupaisaa.

Tyttö on tilannut oliiveja, joita hän nakkelee suuhunsa yksi toisensa jälkeen; sylkäistessään kiven ulos hän näyttää uskomattoman lapselliselta. Monsieur Chatain keskittää kaiken huomionsa nuoreen pariin. Mitähän nuorukainen kertoilee, ovatkohan he kihloissa? Ei, mahdotonta. He tapaavat tänä iltana ensimmäistä kertaa, Chatain päättää.

Hän näkee tytön olevan tyytyväinen valaistukseen ja järjestelevän hiuksiaan pienin ja nopein liikkein, tyttö vetää yhden hansikkaan käteensä ja nykii sen jälleen pois. Todennäköisesti hän etsii jotain henkeväää sanottavaa mutta tyytyy lopulta vain nauramaan. ”Varmasti viisainta”, monsieur Chatain filosofoi.

Nyt tyttö napsii haarukalla ranskanperunoita, punastuu ja pudottaa jotain – pieni peili vierii pitkän lattiaa aina Chatainin pöytään asti. Nuori mies kääntyy, ja kun Chatain ojentaa hänelle tuon pikku esineen, hän ehtii tarkastaa tämän valoisat ja itsevarmat kasvot. ”Aivan niin kuin minäkin”, monsieur Chatain ajattelee. ”Sama ilme. Kravatinkin solmin tuolla tavoin hassusti.”

Hänen mielenkiintonsa nuorta paria kohtaan kasvaa ja hän koettaa miettiä, kuinka nämä ovat tavanneet, mitä he puuhaavat, mitä mies aikoo tarjota tytölle kun päivällinen on ohi ja ovatko he ehkä jo rakastuneet toisiinsa. ”Tästä alkaa romaani”, hän arvelee. ”Tahdon olla mukana ja nähdä kuinka ilta päättyy. On minun velvollisuuteni teroittaa tarkat silmäni seuraamaan tällaisten pikku episodien kehitystä.”

Ja monsieur Chatain hymyilee viisaana ja suojelevaisena, laskee leukansa rintaan ja odottaa.

Taivaalle on noussut sen tuttu yöväri, punainen kaupungin heijastus. Monsieur Chatain seuraa kaksikkoa kadulle. Nuori mies ostaa tytölle orvokkeja, ja Chatain nyökkää hyväksyvästi.

Tyttö kulkee pienenpienin askelin ja pysähtelee näyteikkunoiden kohdalla mykkänä ihastuksesta. Kun he ohittavat kahvilan hän hidastaa vauhtia, mutta ei selvästikään halua tanssia. Chatain seuraa heitä boulevardien Montmartre, Poissonnière ja de Bonne-Nouvelle yli.

Kaduilla kuljeksii yhä vähemmän ihmisiä eikä tyttö enää katsele putiikinikkunoita. Boulevard St. Martinin kohdalla he alkavat kävellä toistensa kainalossa. Monsieur Chatain nyökkää.

”Ah, tuollainen ei enää ole minua varten – niinpä niin, tiedän toki. Minä en koskaan sitoutunut.”

Nyt nuo kaksi astuvat hyvin hitaasti ja kääntyvät äkkiä eräälle sivukadulle. Chatain tahtoo niin innokkaasti nähdä, mitä seuraavaksi tapahtuu, että seuraa heitä empimättä puolipimeään. Hän aikoo olla mukana loppuun saakka.

Mutta hän ei kumma kyllä enää pysty vahtimaan heitä niin kuin ennen. Hän jää ulkopuolelle. Hän ei kuule, mitä nuoret puhuvat, ja nämä kävelevät kadun päähän asti tasaisen tylsään tahtiin. Hirveä epäily – ovatko he sisaruksia? Kuitenkaan – ei. He pysähtyvät. Monsieur Chatain katsoo tyytyväisenä, kuinka he kääntyvät toisiaan kohti.

Silloin auton valokeila leikkaa pimeyden. Nuori mies nostaa päänsä ja pysäyttää auton. Hän avaa oven, monsieur Chatainin silmissä häilähtää jotain vaaleaa – tytön hattu. Sitten valonheitinten juovat liukuvat yli asfaltin ja katu on tyhjä.

Suuri, tähän asti tuntematon alakulo valahtaa monsieur Chatainin ylle. Nuoruus se siinä noin vain ajoi autolla tiehensä eikä antanut hänen edes seistä

vieressä tekemässä huomioitaan. Hän tuntee itsensä kaamean yksinäiseksi, vanhaksi ja syrjäytetyksi. Uudet epämiellyttävät ajatukset ja kysymykset hiipivät hänen kimppuunsa kujan hämäristä.

Hän heilauttaa kättään torjuvasti, pois huitaisten, niin kuin hänellä oli ennen tapa pyyhkiä croquistyönsä säämiskällä.

Mutta tätä äskeitä ei voinut pyyhkiä pois. Se vajosi hänen jalkoihinsa ja uhkasi ottaa valtaansa koko kehon. Sillä hetkellä monsieur Chatain kuuli boulevardin kaukaisen kohun, kääntyi kannoillaan ja lähti juoksemaan sen luo.

Niin kuin pahasta unesta hän sukelsi uudestaan valoon, jäi siihen vapisemaan ja veti syvään henkeä. Ja sitten hän alkoi hitaasti vaeltaa kohti Madeleinea.

”Aurinko paloi rintahaarniskoissa ja maata viistävässä sulkakoristeissa, helmissä ja hopealaahuksissa. Me ulvoimme onneamme, sillä Pariisi oli meidän.”

– Quatz’ arts, 1938

Osa Tove Janssonin novelleista ja esseistä on jäänyt julkaisu-
muotonsa takia tuntemattomaksi. *Bulevardi ja muita kirjoituksia* kokoaa Janssonin unohdettua tuotantoa vuosilta 1934–1995.

Jansson julkaisi ensimmäiset novellinsa 1930-luvulla lehdissä, joita hän samaan aikaan kuvitti. Moni varhaisnovelli sijoittuu Euroopan kaupunkeihin; ne kertovat rakastavaisista ja nuorten taiteilijoiden kummelluksista Pariisissa, syrjäytyneen naisen Veronasta tai yksinäisestä miehestä Dresdenin rautatieasemalla.

Kokoelma sisältää myös jo kokeneen ja muumeista kuuluisaksi tulleen taiteilijan pohdiskelevia kirjoituksia. 1960- ja 1970-luvun teksteissään Jansson pohtii muun muassa lastenkirjailijan tarkoituspäätä sekä paikkaa, jossa ihmisen on hyvä olla. Miten saari muuttaa asukiaan? Entä millaisia taloja ei pidä rakentaa?

Useimmat lehtitekstinsä Tove Jansson myös kuvitti. Kokoelma sisältää nämä alkuperäiskuvat ja muuta harvinaista kuva-aineistoa. Taustaa Janssonin kirjoituksille antavat jälkisanat, joissa kokoelman toimittaja ja suomentaja Sirke Happonen kertoo tekstien yhteydestä julkaisuaikaansa sekä Janssonin muuhun tuotantoon ja elämään.

